

Neoliberal Hayatlar: Queenpins Filmi Çözümlemesi*

(Araştırma Makalesi)

Neoliberal Lives: Queenpins Movie Analysis

Doi: 10.29023/alanyaakademik.1277048

Miray ÜRKMEZER¹

¹ Öğr. Gör., Alanya Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, İletişim ve Tasarım Bölümü, miray_466@hotmail.com,
Orcid No: 0000-0002-6970-8854

Anahtar Kelimeler:

Neoliberalizm, Neoliberal
Politika, Anomi,
Queenpins, Tüketim
Kültürü

Makale geliş tarihi:

04.04.2023

Kabul tarihi:

24.01.2024

ÖZET

1980'li yıllardan itibaren dünyayı etkileyen neoliberal akım, özünde İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan Keynesyen Ekonomik Modeli ile refah devletleri anlayışını değiştirerek, klasik liberal ekonomi modelinin önerdiği gibi devletin küçültülmesini ve serbest piyasa ekonomisini temeline almıştır. Onu yeni kılansa küreselleşmenin tüm dünyayı pazar olarak hedeflemesidir. Piyasanın beklentisi; devletin küçüldüğü, sosyal devlet uygulamalarının azaldığı ortamda, bireylerin kendi koşullarını iyileştirerek şartlara adapte olmasıdır. Böylece, koşulları geliştirenler iyi okullarda okuyup iş bulabilir; gelirini artırabilir, iyi sağlık hizmeti, iyi ev, daha fazla tüketim fırsatı ve daha iyi (!) hayata kavuşabilir. Yoksa devletin şartlı destekleriyle piyasada yalnızca tüketici olabilmektedirler. Devlet, kurallarla sınırları belirlemiş, yükümlülükleri olmadan piyasa gözetiminde sorumlu kurum rolüne bürünmüştür. Fakat bireyler kimi zaman kurallar arasındaki boşluklardan faydalanabilmektedir. Bu kural dışlılıkları ifade eden "anomi"yi ortaya çıkarabilmektedir. Bu çalışmada, serbest piyasa ekonomisinde, anomi kavramıyla açıklanabilecek bir statü değiştirme çabasının toplumsal olarak nasıl soruna dönüştüğü ve taraflarca nasıl normalleştirildiği "Queenpins filmi" üzerinden ortaya koymak amaçlanmıştır. Film, neoliberal akımın tüketicilere sunduğu fazlasını tüketme hırsını konu alması, oluşan anomi durumunu detaylı örneklediğinden önemlidir. Film, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Böylece hem neoliberalizm tüketici ilişkisi hem de bireysel kazanma hırsı ve anomi ilişkisi filminin çözümlemesi üzerinden ortaya konmuştur. Queenpins kelimesi İngilizcede, bir grubun, organizasyonun veya operasyonun başarısı için gerekli olan kadın demektir.

ABSTRACT

The neoliberal movement, changed the Keynesian Economic Model and the Welfare States understanding that emerged after the Second World War, and based it on the downsizing of the state and the free market economy. What makes it new is that the phenomenon of globalization targets the world as a market. The state shrinks and social state practices decreases, individuals adapt to the conditions by improving their conditions. Individuals who cannot fulfill these conditions can take part in the market as consumers with conditional support from the state. Individuals can sometimes take advantage of the gaps between the rules. This situation may reveal "anomie", which refers to irregularities. This study aims to reveal how an effort to change status, which can be explained with the concept of anomie, in an environment where the free market economy prevails, turns into a social problem and how it is normalized by the others through the "Queenpins movie". Queenpins movie was analyzed by descriptive analysis method. Thus, both the neoliberalism consumer relationship and the individual greed for gain and anomie relationship are revealed through the analysis of the movie. "Queenpins" means a woman who is essential to the success of a group, organization or operation.

Keywords:

Neoliberalism, Neoliberal
Politics, Anomie,
Queenpins, Consumer
Culture.

* Bu çalışma Doç. Dr. Mustafa Yıldırım tarafından Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi İşletme Doktora programında yürütülmüş olan "Endüstri Sosyolojisi" dersi kapsamında geliştirilmiştir.

1. GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başta Avrupa olmak üzere gelişmiş Batı ülkelerinde kalkınmacı politikalar ve refah devleti uygulamaları etkin olarak tercih edilerek kullanılmaya başlanmıştır. Ancak 1970'li yıllara gelindiğinde petrol kriziyle başlayan süreç ekonomi politikalarında değişikliğe gidilmesi tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Aslında 1 Nisan 1947'de Friedrich von Hayek'in başkanlığını yaptığı toplantıyla neoliberal sistemin kuramsal temellerinin atıldığı kabul edilse de (Harvey, 2005, s. 27) bireylerin yaşamdan beklentilerini, yaşamdaki rolleri ile iş ve özel hayatlarında birçok kuralı değiştiren neoliberal sistemin uygulanmaya başlanması 1980'li yılları bulmuştur. Amerika'da Ronald Reagan'ın, İngiltere'de ise Margaret Thatcher'ın başa geçmesiyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin öncülüğünü yaptığı neoliberal akım ile İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan Refah Devletleri ve etkin devlet anlayışının terkedilmesi hedeflenmiştir. Dünya Bankası ve IMF'nin içerisinde yer aldığı Bretton Woods örgütlerinin yoğun olarak kullanıldığı bu dönemde temel esas devletin küçültülmesidir. Özelleştirmeler, devletin başta ekonomik alan olmak üzere birçok alandan çekilmesi, refah destek uygulamalarının azalması ile birlikte küreselleşmenin katkısıyla hem üretimin hem de tüketimin küresel hale gelmesi ve ulus-devlet sınırlarının dışına taşması ve nihayetinde ise daha yoğun bir tüketimin ve tüketim alışkanlığının oluşturulması amaçlanmıştır (Harvey, 2005). Neoliberal sistem ile birlikte refah devleti uygulamaları terkedilmeye başlanmış, devletlerin vatandaşa yönelik doğrudan katkıları azalmış ve sosyal olarak kalkındırmanın yerini yardım ve doğrudan teşvik enstrümanları almıştır. Böylelikle gerek Sivil Toplum Kuruluşları (STK) gerekse şirketlerin kişilere yönelik yardım ve teşvikleri kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar, şartlı yardımlar ve teşvikler olarak ekonomiye tüketim olarak dönecek şekilde tasarlanmıştır. Bu yardımların ve desteklerin amacı kişilerin doğrudan tüketime yönlendirilmesi olmuştur. Neoliberal politikalar ile kamu harcamaları azalacak, bunlar azalırsa ihtiyaç duyulan vergi düşecek, bireysel yatırım artacaktır. Düşük vergiyle zenginlere daha fazla para kalacaktır (Ritzer ve Stepnisky, 2013, s. 243-244). Böylece insanlar ve toplum daha zengin hale gelecektir. Liberal akımın bu düşüncesi neoliberal akım ile canlandırılmak istenmiştir. Bireylerin kendi çıkarlarını maksimize etmesi ön plana konmuş olup insanlar artık birer işçi, özne olmaktan çok, tek kişinin oluşturduğu şirketler gibi değerlendirilmiştir (Read, 2012). Her bireyin kendisini geliştirmek ve piyasa şartlarında öne çıkmak amacıyla bireysel yatırımlar yapması kaçınılmazdır. Bunlar, kendi geleceğine ve istihdam edilebilirliğine bireysel olarak yatırım (yüksek üniversite ücretleri, sağlık hizmetleri ve işsizlik sigortası ve kişiselleştirilmiş emeklilik planları vb.) yapmak olarak nitelendirilebilir (Zizek, 2014).

Durkheim, Sanayi Devrimi sonrasında toplumda meydana gelen değişimleri incelerken ilk kez yaşananlara dikkat çeker (Moyer, 2001, s. 60). İnsanı homo duplex (çifte insan) olarak tanımlar (Coser, 2010): İnsan, bir tarafta sınırsız arzu ve isteklerin meydana getirdiği ilkel benliğe sahiptir, diğer tarafta öteki insanlar ve toplumla kurduğu ilişkilerden sahip olduğu toplumsal benliktir. İnsan toplumsal bir varlıktır. İnsanın ilkel yönünün kontrol edilmesi ile toplum var olabilir. Bu kontrol toplum tarafından sağlanır. Durkheim anominin ortaya çıkış kaynaklarını eşitlik ve adalet olarak vurgular (Coleman, 2014, s.36-37). Durkheim anomi kavramını sınırsız arzu hali olarak nitelendirmiştir. Ona göre insan doymak bilmeyen ve durmadan belirsiz bir amaca doğru giden bir yapıdadır. Durkheim anomiyi bütünüyle olumsuz olarak değerlendirmeyi ve anominin gelişim için gerekli olduğunu belirtir ve belli bir derecesini normal değerlendirir ve toplumu daha sağlıklı kılabileceğine inanır (Durkheim, 2017: 428-429). Durkheim'a göre anominin olmadığı bir durum imkânsızdır. Her toplumda farklı şekilde ve belli bir dereceye dek anomi vardır, olmadığı toplum hastalıklı toplumdur (Durkheim, 2017: 424). Merton ve Durkheim'ın anomi kavramına bakışındaki temel fark anominin yalnızca kuralsızlık ve normsuzluk zamanlarında oluşmadığı ve toplumsal sistemin istikrarlı işlediği zamanlarda da anominin meydana gelebileceğidir (Merton, 1938). Devletin kapsayıcı hizmetlerinin neo-liberal uygulamalar ile birlikte yerini bireysel kurtuluş reçetelerine bırakması özellikle bireysel anlamda geride kalmış (ekonomik-egitimsel-ilişkisel) kişilerin yeni kurulan düzene uyum sağlamada da geride kalmalarına sebebiyet vermiştir. Toplumsal olarak ilerlemenin yolunun bireysel ilerlemeden geçtiğinin öne çıktığı bu dönemde en alttan en üste çıkmış kişilerin öne çıkarılması bireylerde de bu hedefe yönelme arzu ve çabasını artırmıştır. Ancak burada toplumca kabul edilen bu hedeflere ulaşma ve ona duyulan arzu ile bireylerin ellerindeki imkânlar ve/veya kapasiteleri yeterli olmayabilir. Neo-liberalizmin istediği bireysel yeterlilikleri sağlayamayan kişiler toplumca öne çıkarılan hedeflere ulaşmak için farklı davranışlara girebilirler ki bu yaklaşım bizi Merton'un ortaya koyduğu anomik yaklaşıma getirecektir. Bunun en güzide örnekleri de neo-liberalizmin merkezi Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanmaktadır. Bu makalede ele aldığımız Amerika Birleşik Devletleri yapımı "Queenpins" filminde de bu amaç uğruna ortaya konan çabalar ve bu çabaların sonuçları ele alınmaktadır. Filmde, banliyöde sıradan bir hayat yaşayan; dürüst, toplumsal normlara uyan iki kadının, uygun şartların oluşması ve kanunda bulunan boşluğun onların lehine dönmesi ile gelişen olaylar, ülke tarihindeki en büyük sahte kupon dolandırıcılığı davası konu alınmıştır. Gerçek bir yaşam hikâyesinden esinlenen film; Amerika'nın "sıradan" iki girişimcisinin hayat hikâyesini işlemektedir. Bireysel olarak kurtuluş reçetesi ve belirlenmiş kurallara uymadan daha iyi bir yaşam standardına erişme girişimleri olan iki kadının; kupon taklidi, kupon çalma, yasadışı satış gibi birçok "basit" suç, nasıl bir bakış açısı ile normalleştirdiğini ve tüm bunlar olurken sistemdeki açıkların onlara işlerinde nasıl yardımcı olduğu gözler önüne serilmiştir. Kalkıştıkları iş, en sonunda 40 milyon dolarlık bir vurguna kadar gitmiştir. Filmde kahramanların yaşadıkları, sosyal çevreleri, çektikleri ekonomik güçlükler, sosyal

haklarının kısıtlılığı, politik, ekonomik ve sosyal olarak etkilendikleri olaylar gibi detaylar filmi genel olarak çerçevelemiştir. Film aracılığıyla gerçek kişilerin, girişimleri ve başarısızlıklarında iş hayatının kurallarının, hukuk sisteminin, sosyal adaletsizliğin yeri nedir ve neoliberalizmin toplumsal sonuçlarına ilişkin sonuçları nelerdir gibi toplumsal sorulara farklı bir bakış açısı ile bakmak amaçlanmıştır. Bu çalışmanın motivasyonu filmde yer alan karakterin ait oldukları orta ve alt sınıfın ekonomik, sosyal ve hukuki yönden durumları gözetilerek, filmin karakterleri ve hayat hikâyelerini çerçevelemek ve filmin başrol karakterleri üzerinden neoliberal politikaların günümüz dünyasında sebep olduğu güncel sorunlara, yanlışlara ve eksikliklere yakından bakarken onların getirdiklerine yoğunlaşmaktır.

Bu araştırmanın örnekleme olan Queenpins filminde, gerçek bir hayat hikâyesi çerçevesinde Amerikan rüyası ekseninde neoliberal sisteme yönelik yaşananlar incelenmiştir.

2. NEOLİBERALİZM VE ETKİLERİ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından toplumların yaşadığı bunalımlı dönemi hızlı atlatmasını sağlamak üzere kurulan ve temelinde devletin vatandaşının temel ihtiyaçlarını gidermeyi ve istihdamını hedefleyen refah devleti uygulamalarında 1970'li yıllara gelindiğinde sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönemlerde durgunluk ve enflasyonun bir arada görüldüğü stagflasyon (ekonomik durgunluk) olgusu ortaya çıkmıştır (Arrighi, 2000), bu dönem 1970'li yılların sonuna dek sürmüştür. Kimi devletler sosyal harcamalarındaki artış ve vergi gelirlerindeki düşüşle ekonomik krize girmiştir (Harvey, 2005). Bu yaşanan sorunlara bir çözüm olarak ise klasik liberal yaklaşımın yeniden yorumlandığı neo-liberal görüşler ön plana çıkmaya başlamıştır.

1980'li yıllarla birlikte Dünya genelinde birçok ülke tarafından da uygulanmaya başlanan bu yaklaşımın ana başlıkları şunlardır: Devlette küçülme, refah harcamalarının azaltılması, özelleştirme, piyasada devlet etkisinin azaltılması, kamu harcamalarının kısılması. Bu çerçevede; hükümetin kamu sektörünü kuralsızlaştırması, özelleştirmesi, işsizlik yardımları, sağlık yardımları ve sosyal konut gibi sosyal desteklerden kendisini çekmesi gerekmektedir (Peck, Theodore ve Brenner, 2009). Bireylerin çalışma koşullarının devamlı değişiklik göstermesi ve esnekleşmesi onları duygusal ve psikolojik olarak tehdit etmektedir (Sennet, 2008). Serbest piyasanın sağlık, işsizlik ve konut yardımları gibi kamu güvencesi altında olmayı tercih etmesi sebebiyle kendi kendine yetmenin etkilerinden en çok dezavantajlı kesimler zarar görmüştür (Bauman, 2000). Yeni piyasa koşullarının bireylerden istedikleri esnek çalışma, geçici çalışma, hızlı değişim olup bunlara uyum sağlayamayan da dışarıda kalmaktadır. Bu belirsizlik ve güvencesizlik ortamı bireylerin karakterleri üzerinde de olumsuz etki bırakmaktadır (Kasapoğlu, Ayalp, Gözcü, Keser, Kul, Tekbaş ve Yurtseven, 2005).

Bireylerin güvenceli ve uzun dönemli planlar yapabildiği bir dönemden artık kısa süreli, belirsizliği ve güvencesizliğin rekabetle bezendiği bu yeni döneme geçiş bireylerin ilişkilerini ve topluma bakışlarını da etkilemiştir. Ancak Sennett, (1998)'e göre yeni iş piyasasının temel paradigması, uzun vade yok anlayışıyla çerçevelenmiştir. Bu durum, kurumsal ya da bireysel aktörler arası ilişkileri, her şey mubahtır anlayışına hizalamış, kısa vadeli ilişki ağlarında karşılıklı güvencesizliğe yol açmıştır. Piyasadaki kuralsızlık ortamı bireylerin hedeflerine ulaşmalarında da esas haline gelmekte aradaki süreçler atlanarak sadece başarı hikâyelerinin sonuçları topluma örnek olarak konulmaktadır. Bu her şey mubahtır yaklaşımı da bireylerin hedeflerine ulaşmada kuralsızlıklara başvurmasına ve toplum içinde bir düzensizliğe yol açabilmekte ve bu durum da "anomi" kavramı ile tanımlanmaktadır.

Bireylerin işsizlik ve yetersizlik kaygısı sadece kişisel durumlarını değil ailevi durumlarını, sosyal ortamlarını ve topluma bağlılıklarını da olumsuz olarak etkilemektedir. Bu durum sadece belirli bir kesim için değil daha geniş kitleler için de geçerlidir. İşsizlik kavramı, bugünün ekonomi anlayışında geçmişte olduğundan öte; sadece mavi yakalı çalışanları etkileyen bir problem değil, toplumun tüm sınıflarının etkileyen bir olgudur (Raito ve Lahelma, 2015, s. 723). İşsiz kalmaktan endişe eden bir kişi, özsaygısında eksilme yaşamaktadır (Sennett, 1998). Sennett'e göre yeni iş piyasasının temel paradigması, uzun vade yok anlayışıyla çerçevelenmiştir. Bu durum, kurumsal ya da bireysel aktörler arası ilişkilerin, her şey mubahtır anlayışına hizalamış, kısa vadeli ilişki ağlarında karşılıklı güvencesizliğe yol açmıştır. Bu rekabette geride kalan kendini toplumda da geride bulur. Bu sebeple aslında ekonomik statü sahibi olmak isteyen bireyler, temelde kendi içlerinde çatışma içindedirler. Daha fazla kazanma rekabetine giren bireyler, kendi çıkarlarını önceleyerek başkasının çıkarlarını düşünmez. Bu durum insanlar arasında çatışmaya yol açar (Horney, 1950). Zaman, ekonomi, teknoloji, siyaset ve yeni uygulamalar ile toplumsal değerler dönüşmeye başlamıştır.

Sosyolojinin bir disiplin olarak değerlendirilmesinde en önemli isimlerden biri olan Durkheim'a göre ; "Sosyal bir olayın nedeni, başka bir sosyal olaydır." (Durkheim, 2004). Anomi kavramı; Durkheim'in analizleri temelinde yapılandırılmış, Merton'un çalışmalarıyla geliştirilmiş olup toplumsal yapıdan yola çıkarak suçluluğu konu edinmiştir. Durkheim 'da anomi kavramı, yeni birtakım değişimlerin görüldüğü toplumlarda eski kuralların işlevinin yitirmesi yeni kurallara ise bireylerin uyum sağlayamaması sonucunda oluşmuş kuralsızlık, normsuzluk durumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir kuralsızlık ortamında, toplumsal sistem kültürel amaçlara ulaşma bağlamında kurumsal bir yol haritası belirlemediği takdirde bireyler bireysel faydacılıkla hareket ederler. Böylece

oluşturulan kurallar yalnızca teknik olarak var olsa da toplumsal bütünlükten uzaktır. Bu durum anominin belirgin bir özelliklerinden biridir (Merton, 1968, s.187). Merton'a göre anomi bir çeşit geçiş dönemi sorunu değildir ve toplumsal yapılarla, kültürel değerlerle yapılan baskıların anomiyeye neden olduğunu belirtmiştir (Marshall 1999, s.33). Merton (1973), Amerikan toplumunu değerlendirerek anomi kuramını oluşturmuştur. Anominin birçok sebebi olabilir; örneğin; umudunu kaybetmek, haksızlığa uğramak, engellenmek, geri plana atılmak, unutulmak gibi. Bu duygulara ve düşüncelere düşen insanlar kurallar ve kurumlardan uzaklaşmaya sevk olduğunda anomi ortaya çıkmaktadır (Marshall 1999, s.32). Ayrıca Merton'a göre meydana gelen anomik olaylar dönemsel olarak bir geçiş sebebiyle değildir; toplumsal ve kültürel baskıların sonucunda oluşmaktadır (Marshall 1999, s.33).

Durkheim'a göre anomi kavramı, bireysel çıkarların ve iş bölümündeki zayıflamanın sonucu olarak değerlendirilmelidir; Merton ise bu kavramı, bireysel olarak belirlenen hedeflerle bu hedeflere ulaşmada kullanılan yolların uyuşmaması şeklinde nitelendirmektedir ve sosyal düzenin oluşabilmesi için belirlenmiş olan hedeflerin ve bu hedeflere ulaşırken takip edilen davranış kalıplarının birbiriyle uyumlu olması zorunludur. Buradan yola çıkarak; Merton'un anomi kavramını açıklarken dikkat çektiği esas nokta, kültürün şekillendirdiği hedefler ve bu hedeflere ulaşmak amacıyla kullanılacak meşru yolların arasındaki dengedir. Merton, "Sosyal Teori ve Sosyal Yapı" (1968) adlı eserinde anomi kavramına değinmiş, anominin kaynağı ve deneyiminin birbirinden farklılık gösterdiğine işaret etmiştir. Durumun psikolojik bir etkisin varlığını kabul etmişse de, temelinde psikolojik etkenlere dayandırılmış olmasını kabul etmemiştir. Sosyolojide asıl önem taşıyan anominin neden oluştuğudur. Toplumlarında zaman içinde sosyal yapıdaki değişim anomiyeye neden olabilir. Bahsi geçen değişim olumlu ya da olumsuz olabilir. Gelenekseli bozan şeyler nedeniyle kişilerin sosyo-kültürel ve ekonomik durumlarında kötüye doğru bir gidiş olur. Durkheim, bu kötüye gidişi kentlerde yayılmış bir hastalık olarak görür ve organik dayanışmanın net olarak yaşandığı toplumlarda anomiden kaynaklanan intiharlara dikkat çeker (Kızılcelik, 1992). Merton (1973), Durkheim'den ayrılarak, anominin yalnızca normsuzluk zamanlarında oluşmadığını, istikrar zamanlarında da oluşabildiğini belirtmiştir (Karğın, 2016). Sennett (1998)'e göre karakter uzun süre değişmemesi gerekirken, neoliberalizmin yıkıcı etkilerinin kişilerin karakterleri üzerindeki tahrip ediciliğinin artması dış unsurlardan kolay etkilenmeyen, kolay değişmemesi gereken karakteri esnekletirmiş ve dönüşür hale gelmiştir. Bu gerek iş hayatında ve gerekse kişilerin özel hayatlarında farklılaşmalara kapı açmış, yeni kurallar oluşmuş ve toplumu da dönüştürmeye başlamıştır. Medyada takdir gören, kurallara uymayan, zengin ve görgüsüzler, toplumsal değerleri değiştirmiş ve daha önce görülmemiş bir kültürün alt yapısını oluşturmuştur.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada neoliberalizmin önerdiği sistem ve koşulladığı birey hakkında derin bilgi ve örnek içerdiği düşünülen Queenpins filmi amaçlı örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Queenpins filminin hem gerçek bir hayat hikâyesinden esinlenmesi hem de toplumsal olarak dikkat çeken popüler bir olay haline gelmesi, filmin anomi kavramı çerçevesinde çözümlenmesini mümkün kılmaktadır. Filmin, Merton'un anomi kavramı çerçevesinde çözümlenmesi amaçlamaktadır. Merton (1973)' e göre; suç, toplumların veya grupların bazı amaçlara ulaşmak için o sırada "de facto yolları" denemesi ve bunun doğal sonucu olarak toplumun üyelerinin anomikleşmesidir. Bu doğrultuda filmin çözümlenmesi betimsel analiz yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Betimsel analiz yönetiminde elde edilen verilerin daha önce belirlenmiş temalar doğrultusunda özetleme ve yorumlama yapılmasına dayanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s:224). Toplumsal gerçeklikler filmlerin kendi gerçeklik algıları ve perspektiflerinden belirli bir ölçüde yansıtılmaktadır. Filmdeki önemli olaylar, filmin kahramanları, sosyal ve ekonomik çevresi betimlenmiştir. Filmin olay örgüsü, günümüzün neoliberalizme dayanan ekonomik olgusunu anlatan detayları barındırmaktadır. Örneğin, Amerika özelinde yaşanan tüketim şekillerinden olan kupon kullanımı ve değiş tokuşuyla ilgili sistemdeki boşluklardan faydalanılarak bir anomi durumunun meydana gelmesi, filmin, araştırma motivasyonuna uygun bir veri olarak seçilmesinde belirleyici olmuştur.

3.1. Filmin Konusu

Film, Amerika'nın Arizona eyaletinde yaşayan filmin başkarakteri Connie Kominski ve yakın arkadaşı Johanna Johnson (Jojo)'ın Amerikan tarihinin en büyük sahte kupon dolandırıcılığını konu edinmektedir. Connie, 3 kez altın madalya kazanmış olimpiyat sporcusu, güncel olarak da işsiz bir ev hanımıdır. Eşiyle yaşadığı başarısız yüksek maliyetli tüp bebek denemelerinin ardından komşusu Jojo (o sırada işsizdir) ile birlikte ev bütçelerine katkıda bulunmak için kuponla alışverişi bir hobiden ziyade bağımlılık haline getirirler. Amerikan toplumunda yapısal şiddetin başka bir boyutu da kuponla alışverişidir. Fakat Amerika'da kupon yalnızca dar gelirliye değil, neredeyse toplumun büyük bir kesimine hitap eder. Çok yaygın olan bu durum "kupon çılgınlığı" olarak da adlandırılmaktadır. Kupon kullanımına ilişkin eğitimler verilmekte, reality şov türünde televizyon programları çekilmektedir. İnsanlar ihtiyacı olandan fazlasını kuponlarla satın alarak tüketim teşvik edilmektedir. Filmde Jojo'nun kupon bağımlılığı ile başlayan "küralsızlığın kapısını aralaması" Meksika'ya kadar uzanan dolandırıcılık ağının başlangıç noktası olur. Toplam 40 milyon dolarlık bir vurguna imza atarak tutuklanan iki kadının maceralarını aktaran 2021 yapımlı filmin olay örgüsü ve konusu gerçek bir olaydan esinlenmiştir. Hafızalarda güncelliğini koruyan gerçek bir olayı aktaran filmle, Amerikan toplumunda yıllar içinde gelinen noktayı anomi kavramı ile okunmaya çalışılmıştır. Merton (1973), tarafından araçlar ile amaçların kesiştiği yerde oluştuğunu

belirttiği anomi kavramı, filmde başrol oyuncularının kurallar ve ekonomik kazanımları arasına nasıl sıkıştığını aktararak anomiye örnek teşkil etmektedir.

Messner ve Rosenfeld Amerika’da suç olaylarını sosyolojik olarak araştıran önemli isimlerdir ve kurlsuzluk, kaos ve çözülmenin nedenlerini, sosyoloji kurumları (aile, din, eğitim, siyaset, ekonomi) ile değerlendirmişlerdir. Günümüzde var olan “Homo Economicus” için ekonomik zenginliğin önemini altını çizmişlerdir. Bireylerin kısa yoldan kazanma hırsına yönelen kapitalizm ideolojisinde, bireyler küçük yaşlarda para kazanmaya başlamalı ve ölene dek bunu sürdürmelidir (Akers, 2009). Bu yasal olmayan yollara başvuruyu arttırabilir ve toplum için zararlı olabilir. Hayatın farklı dönemlerinde, farklı anomik durumlara sebep olabilir. Toplumsal dengenin sağlandığı ve korunduğu toplumlarda, değişmeler ile gelişmeler işlevsel bir şekilde oluşursa toplumsal yapıya zarar vermezler. Fakat sistemde kültürel gayeler vurgulanıp belirginleştirilken, onlara ulaşmanın meşru yol ve yöntemleri aynı şekilde vurgulanmazsa toplum anomiye sevk olabilir (Erkilet, 2013).

3.2. Verilerin Analizi

Bu çalışmada Queenpins filmi betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiş ve film çözümlenmesi gerçekleştirilirken Merton’un anomi kavramı odağa alınmıştır. Bu çerçevede, çalışma beş başlığa ayrılarak söz konusu başlıkların altında bulgular yorumlanmıştır. Bu doğrultuda ve Queenpins filminin aktardıkları çerçevesinde, Amerika’daki sosyal ve ekonomik hayata, aile hayatına, iş hayatına, kadınların sistemdeki yerlerine, sağlık sistemine, ekonomiye, siyahilerin yaşadıkları sorunlara ve sosyo-kültürel unsurların yaşama olan etkisi üzerinden çözümleme yapılmıştır. Sinema, sosyolojik bir rol olarak toplumsal gerçeklikleri ve farklılıkları göstermektedir. Bununla topluma bir ayna tutmaktadır (Kasım, 2021). Toplumsal yapıyı ve toplumsal rolleri anlamada film aracı olarak görülmüştür. Toplumdaki ilişkiler, yabancılaşma, toplumsal kontrol, toplumsal hareketler, ekonomik dinamikler, tüketim kültürü ve anomi temel kavramlar olarak öne çıkmıştır. Dolayısıyla, film Amerika’daki kadınların başlarına geleni anlatırken aslında tüm dünyada meydana gelebilecek anomi durumlarına da dikkat çekmektedir.

Bu çalışmaya konu olan filmi, araştırmacı dâhil iki izleyici farklı zamanlarda izlenmiştir. Alınan notlarla ortak temaların belirlenmesi sağlanmıştır. Bulgular ışığında film beş alt temaya ayrılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Başat Gaye: Başarılı Olmak ya da Olmamak

Film, neoliberalizmin en güçlü savunucusu ve uygulayıcısı olan Amerika Birleşik Devletleri’nde geçmektedir. Bireysel başarıları temeline alan neoliberalizmin çelişkileri Queenpins filminde ironik olarak verilmektedir. Filmin ana karakteri Connie filmin başında herhangi bir geliri olmayan olimpiyat sporcusu olarak karşımıza çıktığında üzerinde Amerika Birleşik Devletleri bayrağı olan mavi bir tişört vardır. Bu tişörtün, sistemin sporcusunu getirdiği ekonomik durum ve ülkesini temsil eden bir kadın arasındaki çelişkiyi ifade ettiği söylenebilir. Connie, “Olimpiyat sporcusu olması gerçeği dünyada ne işe yarar? Kesinlikle işime yaramaz. Olimpiyat sporcusu olarak emekli olmuş olabilirim ama bırakmadım. Ne yaparsanız yapın her şeyinizi ortaya koymanız gerektiğini öğrendim.” cümlelerini kullanmıştır. Çünkü neo-liberalizmde her bireysel başarı “başarı” olarak görülmemektedir. Ekonomik geçimi sağlamak ve toplumda bir yer edinebilmek adına bireylerden beklenen ekonominin çarklarını çevirmesidir.

4.2. Başat Yol: Her Şey Mübah mı?

Filmin olay örgüsü, Connie’nin “şampiyonlar için” piyasaya sürülen mısır gevreğinin bayat çıkması ve firmaya yazdığı şikâyet mektubunun ardından adresine gelen bedava kupona sahip olmasıyla başlar. Connie, bireysel başarısızlıkları ve aile yaşantısında yaşadığı ekonomik şiddetin üstesinden gelmek için çareyi kuponlarda aramaktadır. Aynı zamanda komşusu Jojo da kimlik dolandırıcılığı mağduru olduğundan bütün parasını kaybetmiş, bu yüzden annesinin yanında yaşayan ve çektiği videolarla “fenomen” olmaya çalışan biridir. Jojo ve Connie’nin hayatlarındaki ekonomik çöküntüler onlara daha fazla para kazanma hırsını aşılamıştır. Kimsenin para kazanma konusunda yardımcı olmayacağını, kendi imkânlarıyla bir şeyler yapmaları gerektiğini düşünürler. Mısır gevreği firmasının gönderdiği “bedava ürün” kuponu onların ekonomik hırslarını hayata geçirmek adına dönüm noktası olmuştur. Böylece; birtakım yasal boşluklardan yararlanarak kurdukları sitede bedava kuponları ederinin yarısına satıp milyonlarca dolar kazanarak bireysel başarılarını gerçekleştirmiş, bedava kuponları gönderen firmaları, dolayısıyla Amerikan ekonomisini, 40 milyon dolardan fazla zarara uğratmışlardır. Fakat zarara uğrayan firmalar iki dolandırıcının yakalanmasının ardından kurum isimlerinin bu olayla açığa çıkma endişesi ile imajlarının zedelenmesine maruz kalarak daha fazla maddi kayıp yaşamamak adına şikâyetçi olmamışlardır. Çünkü neoliberalizmde imaj her şeydir. Hızlanan teknolojiyle büyük şirketler için itibar yönetimi güçleşmektedir. Her şey kayıt edildiği gibi, durumlar çok hızlı bir şekilde kontrolden çıkabilmektedir. Tüm bu bileşenler şirketlerin dolandırıcılar yüzünden kaybettiklerinden daha fazla miktar parayı kaybetmelerine sebep olabilmektedir.

Filmde Connie kupon hırsızlığı yaparak kolay yoldan kazandığı paraları paravan olarak kullandığı kozmetik firması üzerinden harcamaya başladığında parayla ne yapacağını bilemez ve ilk olarak eşini arayarak ona “Çok paran olsa ne alırdın? diye sorar. Eşi ise “Lamborghini alırdım” (Dünyanın en pahalı arabalarından biri) cevabını

verir. Connie ve Jojo dolandırıcılık sayesinde elde ettikleri milyon dolarlarla bir hangar kiralarlar. Hangarı, satın aldıkları 5 adet lüks araba (Lamborghini), özel jet ve tekne için kiralarmışlardır ve her fırsatta özel jetle yolculuk yapmaya başlarlar. Böylece sahip oldukları sermaye sayesinde yeni bir statü elde etmiş olurlar. Ayrıca ellerindeki parayı aklamak için toplu silah alımı yaparlar. Amerika’da kolay silah alışverişi yapılması da burada eleştirilmektedir ayrıca silah alımı bir tür yatırım olarak görülmektedir. Daha önce anne olmayı çok istediği için defalarca tüp bebek tedavisi gören, bu uğurda büyük borçların altına giren ve evliliğini de zora sokan Connie, Jojo ile beraber tüp merkezinden piyasada yarı fiyatına satmak için 350 bin dolarlık sperm satın alırlar. Böylece bir yandan tüketirken diğer yandan da tüketimi yeniden sermayeye kazandırmak adına da girişimde bulunurlar.

4.3. Kazanmanın Dayanılmaz Hafifliği

Kuponlar, bireyselle evrilen ekonomi çağında bireyleri tüketime teşvik etmenin en basit tabirle anahtarıdır. Örneğin, Connie’nin bir firmaya ait hediye kartı kazanması için bir markanın dış macununu satın alması gerekmektedir. Bu yüzden kuponlar, tüketimi bağlantılı başka tüketim nesnesiyle yeniden üretir. Connie de kuponlar sayesinde aldığı malzemeleri evinde bebek odasından dönüştürdüğü bir depoda toplar. Deposunda kuponlardan kazandığı ihtiyacından fazla tüketim malzemeleri vardır. Connie kuponlarla bir şeyler kazanmanın kazanma etkisi olduğunu, beyni çalıştırdığını ve kazanmanın alışkanlık haline geldiğini söyler. Connie bir alışverişinde 138 dolarlık alışverişi kuponlar sayesinde 16 dolar ödeyerek tamamlar ve sırada bekleyen diğer müşterilerin takdirini kazanır. Zaman zaman alışverişlerinde indirim kazanmak için çöpten bile kupon toplar ve bunu yapmak için ikinci kez düşünmez. Kendisine kupon ve kupon veren gazeteleri getiren Meksika uyruklu kadına da deposunda bulunan ihtiyaç fazlası malzemelerden verir, böylelikle iyilik yaptığını düşünür. Fakat Connie’nin eşi Rick, Connie’nin bu durumundan memnun değildir. Çalışmak için “gerçek” bir işe girmesi gerektiğini söyler. Bu durumu Jojo’ya söylediğinde Jojo dış macunu kuponuyla telefon faturası ödenebildiğini belirtir. Böylece tüketim ve ihtiyaç fazlası nesnelere satın alma güdüsü kuponlar sayesinde desteklenmiş olur.

4.4. Çözülen Aile Bağları

Connie ve Jojo’nun aileleri tarafından çalışma hayatındaki “gerçek” bir işte çalışma beklentisi, aynı zamanda ekonomik şiddetin bir göstergesidir. Filmde ekonomik şiddet unsurlarına da yer verilmiştir. Örneğin, kuponları getiren kadına deposundaki ürünlerle yaptığı ödeme sonrasında Rick (Connie’nin eşi) Connie’ye neden malzeme verdiğini, kadının hali hazırda bir işinin olduğunu kendilerinin ise zar zor geçindiğini söyler. Bunun üzerine Connie “para harcamıyorum, para biriktiriyorum” diyerek ekonomik şiddetin üstesinden gelmeye çalışır. Connie ve eşinin arası tüp bebek denemelerinin başarısızlığından ötürü iyi değildir. Connie bebek istemiş fakat 4 başarısız tüp bebek denemesinden sonra vazgeçmiştir. Bütün birikimleri tüp bebek harcamalarına gitmiştir. Hatta Connie eşine dışarıda yemek yemeyi teklif ettiğinde kocası tarafından yine ekonomik şiddete maruz kalmıştır ve kuponla eve sipariş yemek söylemesini Connie’ye belirtmiştir. Rick’in bu konudaki açıklaması “4 tüp bebek tedavisine bu kadar para harcamasaydık en lüks restoranlarda yemek yiyebilirdik” şeklinde olmuştur. Rick birinci tüp bebek denemesinden sonra bırakmak istediğini de belirterek kaybedilen aile kavramından ziyade kaybedilen parayı önemseydiğini her fırsatta belirtmektedir. Connie’nin de harcanan paraları kuponlarla telafi etmeye çalıştığını iddia etmiştir.

Connie kupon dolandırıcılığıyla kazandığı paralarla eve yeni bir televizyon almıştır. Rick eve geldiği zaman gördüğü televizyonun “gerçek” bir işten kazandığı ilk maaşıyla aldığını, onun parasıyla herhangi bir şey yapmadığını belirtir ve kızıp kızmadığını merak eder. Fakat kocası Connie’nin düşündüğünün aksine bu durumdan gayet memnun bir şekilde “yepyeni bir televizyon ve yepyeni bir eş” diyerek sevinir. Connie, para sahibi olduktan sonra kocasının kendisine yaşattığı ekonomik şiddetin ve duygusal olarak ona anlayış göstermediğine inanarak ondan uzaklaşmıştır. Bebek sahibi olma isteği hala devam etmektedir ancak radikal bir kararla kendine kocası yerine başkasının embriyosunu aşılabilir ve kocasının pastadan hiçbir payı hak etmediğini belirtir. Yalnızca sermayeden pay sahibi olanlar için değil, toplumun en küçük yapı taşı olan ailede bile para kazanma hırsı, eşler arası saygı-sevgi, aile birliği ve bu birliğin devamlılığının sağlanmasının önüne geçmiştir. Connie ve Rick arasında geçen diğer bir ekonomik şiddete örnek, Connie kupon dolandırıcılığından dolayı tutuklandığında yaşanmıştır. Rick Connie’yi hapishanede ziyarete gelmiştir. Connie ise Rick’ten kefaletini ödemesini istemiştir. Fakat Rick alaycı bir şekilde “kuponların yok mu?” cevabını vermiştir. Connie ise bu beklenmedik cevap karşısında artık ekonomik özgürlüğünü elde etmesinin verdiği güven duygusuyla kocasına boşanmak istediğini söyler ve verdiği boşanma kararından sonra mutlu olur.

Filmin diğer karakteri Jojo da annesinin ekonomik şiddetine maruz kalmaktadır. Tüm birikimini kimlik hırsızlığı mağduru olduğu için kaybeden Jojo, zorunlu olarak annesinin yanına taşınmıştır. Kupon videoları çekmekte bu videoları internette yayınlamakta bir yandan da kapı kapı gezerek kozmetik ürünleri pazarlamaya çalışmaktadır. Annesi ise Jojo’yu her fırsatta parasızlığından dolayı aşağılamaktadır. Jojo, kuponlara yönelik çektiği bir videoda biriktirdiği kuponlarla gelirini, zamanını ve hayatını kontrol ettiğini söylediği zaman annesi videoda belirttiğinin aksine Jojo’nun “parasının olmadığını” vurgulamıştır. Jojo, annesine kendi işinin patronu olduğunu, markasını çıkarttığını, başarılı bir girişimci olmaya çalıştığını belirtmiştir. Annesi “bir şey satamayan satıcıdan başka bir şey

değilsin” diyerek aşağıladığında ise Jojo “İş dünyası böyledir bazen satış yapmazsın. Steve Jobs’u duydun mu? cevabını vermiştir. Annesi tarafından evde maruz kaldığı ekonomik şiddete tabir yerindeyse cevabını neoliberalizmin diliyle vermiştir. Çünkü içinde yaşanılan post-modern zamanda emeğin yerini bilgi almıştır. Steve Jobs da sermayesini bu çağın en büyük metası bilgi sayesinde kazanmıştır. Özetle Bacon’ın meşhur sözündeki gibi; “Bilgi güçtür”.

4.5. Kuralsızlığın Kural Olması

Queenpins filmi, asıl olarak ekonomik güçlük çeken ve bunun yansımalarını her ortamda hisseden iki kadının yasal boşluklardan yararlanarak “bireysel başarı” elde etmeleri üzerine kurulu bir film olma özelliği taşımaktadır. Çünkü zorluk yaşayan Connie ve Jojo kurallara bağlı kaldığı ve düzene ayak uydurduklarının bir sonucu olarak, ekonomik anlamda güçlük çekmektedir. Bu yüzden kurallara uygun yaşamının buldukları durumu daha da kötüye gittiklerini fark ettiklerinde Connie, “Bu hayatta ödüllendirilenlerin kurallara uymayan insanlar olduğunu” söyler. Durkheim’ın anomi kavramında olduğu gibi (Güçlü ve Akbaş, 2016), gelenekselden kopuşla birlikte dayanışmanın azalması durumu sonucunda yaşanan ahlaki çöküntü ve bireyin bencilce davranmalarının yarattığı anomi durumu, filmde de Connie’nin belirttiği cümleyle bağlantılıdır ve anomiyi ifade eder.

Filmde kurallara tümüyle uyan ve toplumda anomiyeye yol açmayacak karakter olan Ken Miller, Connie ve Jojo’nun sahte kupon dolandırıcılığını açığa çıkaran isimdir. Market kayıp önleme görevlisidir. Hayatını, firmaların zarara uğramaması için sahte veya tarihi geçmiş kupon bulma işine adanmıştır. Hatta araştırdığı sahte kuponlar yüzünden 11 gün doğru düzgün uyumadığı olmuştur. Ken, kurallara uyararak ekonomik döngünün ilerlemesi uğruna düzgün bir yaşam sürmesine rağmen yalnız ve mutsuzdur. Tek başına yaşadığı çok küçük bir dairesi vardır. Fakat kupon dolandırıcılığı olayı, Ken’e anominin “normalleşmesi” bağlamında dersler vermiştir. Filmin başında kasada temel ihtiyaç malzemesi almak için tarihi geçmiş bir kupon veren yaşlı bir kadına, market müdürü kuralları esneterek kuponu geçerli saymak istediğinde, Ken, bu durumu kabul etmezken, filmin sonunda ise Ken yine aynı durumla karşılaştığında kuralları esnetmeyi kabul etmiştir. Bunun sonunda çok daha mutlu bir insana dönüşmüştür. Böylece filmde anomi durumunun, kurallara en çok uyan kişiler tarafından bile normalleştirildiği görülmüştür. Kısacası, anomi toplumsal yozlaşmayı da beraberinde getirmiştir.

Filmde suçun niteliğine yönelik bulgulara ulaşılmıştır. Özellikle gümrük yetkilileri ve devletin güvenliğini sağlayan FBI (Federal Soruşturma Bürosu (İngilizce: Federal Bureau of Investigation) gibi kurumlar kupon hırsızlığı ve kupon dolandırıcılığını önemli bir suç olarak nitelendirmemektedirler. Örneğin, Connie ve Jojo’nun Meksika’daki fabrikada işbirliği yaptığı işçi, kupon fabrikasında fazladan basılan bedava kuponları Amerika’ya gönderirken gümrükte sorun çıkmayacağını, çünkü gümrükte kuponların kimsenin umurunda olmadığını, gümrük personelinin özellikle kaçak uyuşturucu madde aradıklarını söylemiştir. Bu durum Connie ve Jojo’nun dolandırıcılığı yapmalarının önünü açmıştır ve olaya bakışlarını daha “pembe” hale getirmiştir. Başka bir örnekte ise dolandırıcılıktan dolayı Connie ve Jojo’nun yakalanmasına yönelik yürütülen operasyonun büyüklüğü görevli polislin sorgulamasına neden olur. Polis memuru Ken’e bu operasyonun uyuşturucu mu yoksa silah tüccarlarına mı yönelik düzenlendiğini sorar. Ken ise kupon operasyonu olduğunu belirtir ve polis memuru cevap karşısında şaşırır. Bu operasyonun kupon dolandırıcılığı için fazla ve abartılı olduğunu belirtir. Görüldüğü gibi burada suçun suç niteliği taşıması için uyuşturucu veya silah tüccarlarına yönelik olmasına dikkat çekilmektedir. Bu suçlar haricindeki suçların hukuki olarak büyük bir önemi yoktur.

Connie ve Jojo’nun bedava kuponları yarı fiyatına satmak için açtıkları internet sitesine çok fazla ödeme yapıldığından dolayı hesapları takibe takılır ve dondurulur. Bankaya ulaşan Connie’ye banka yetkilisi, hesabının yaptığı işin gerçek bir iş olduğu kanıtlandığı takdirde sitenin yeniden aktif olacağı söyler. Para yasal yollarla kazanılmadığından ve kara paranın aklanması gerektiğinden, daha önce Jojo’nun kimliklerini çalarak onu mağdur eden kadına ulaşırlar. Kadın siber güvenlik uzmanıdır ve yasadışı işlerle ilgilenmektedir. Connie ve Jojo’nun polisler tarafından yakalanmaması için gerekli önlemleri alır, parayı aklamak adına da 6 ay parayı harcamamalarını, kredi başvurusu yapmaları gerektiğini söyler. Kadınlara 240’tan fazla sahte şirket açarak paralarının aklanmasını sağlar. Kuponları saklamak için de zula evi tutmalarını ister. Yasadışı işlerinde yardımcı olan karakter, kadınlar için çeşitli eyaletlere ait sahte kimlikler çıkarır. Ayrıca Connie ve Jojo’ya şu an büyüyen bir endüstriye girdiklerini, “pembe yakalı suçların” şu an revaçta olduğunu belirtir. Bireysel başarı uğruna teknolojiyi de kullanarak her türlü yasal boşluklardan yararlanırlar. Suça verilen isim bile kulağa “hoş” gelmektedir.

FBI, Phoenix’e kadar kupon dolandırıcılarının izini sürdükten sonra grubu çökertmek için yerel kolluk kuvvetleriyle işbirliği yapar ve kaynağı bulma çabalarının bir parçası olarak kılık değiştirip kupon bile satın alır (http:1). Sonunda federaller Connie ve Jojo’yu tutuklar. Hiçbir şeyden haberi olmayan Rick’e polis, eşinin 240’tan fazla şirketi içeren karmaşık bir finansal dolandırıcılık yürüttüğünü, bunun on milyonlarca dolara mal olduğunu bildirir. İşin ironik yanı eşinin de bu dolandırıcılıkları denetleyen gelir idaresi denetçisi olduğudur. Amerika’da bu kurum çok önemli bir kurumdur. Connie sorguya çekilirken posta müfettişinin neden kupon dolandırıcılığı yaptığını sorduğunda Connie “Hayattan hiç biraz daha fazlasını istemedim mi?” diye sorar. Müfettiş ise değer

verdiği şeyin hukuk olduğunu dile getirerek “Hayattan biraz daha fazlasını istemen bu yasaları çiğnemek için bir bahane değildir” cevabını verir. Connie, kupon dolandırıcılığından dolayı 40 yıl hapis cezası istemiyle dava edilir. Ken ise Connie’ye iyi bir avukat tutmasını ve bunun için tam para ödemesini tavsiye eder. Fakat Connie de, Jojo da yaptıklarının dolandırıcılık olmadığını, hırsızlık olduğunu düşünmektedirler. Suçun adı farklılık gösterse bile sonuçta dolandırıcılık da hırsızlık da hukuki açıdan suç teşkil etmektedir. Connie, Ken’in tavsiyesi üzerine “süper pahalı avukat” tutar. Avukatı Connie’nin tek yaptığı boşluklardan yararlanmak olduğunu söyleyerek Connie’nin suçunu normalleştirir. Sömürmekle suçladığı bu büyük firmaların ise her zaman boşluklar kullandığını ve Connie’nin de bu bozuk sistemden faydalandığını dile getirir. Hâkim suçun olduğu şartları değerlendirdiğini söyler ve 10 yıl hapis cezası verir, Connie’ye 10 bin dolar karşılığı denetimli serbestlik hakkı tanır. Kupon kullanımları ile ilgili Arizona eyalet kanunlarında ayrıntılı bir madde bulunmamaktadır. Kupon kullanımıyla ilgili bir kuponunuz olduğunda bunun reklamını yapılmaması tavsiye edilir. Ancak, kupon satışı veya satın alınmasını yasaklayan herhangi bir yasa yoktur (<http:2>). Bunun sonucunda kanunlardaki boşluktan faydalanma ve iyi ve pahalı bir avukatla Jojo, 10 yıl hapis ve 1 yıl denetimli serbestlik, Connie ise 10 bin dolar kefalet karşılığı şartlı tahliye ile 11 ay hapis cezasıyla serbest kalır. Maricopa İlçesi Yüksek Mahkemesinden Yargıç Rosa Mroz, kadınların olayın mağduru olan şirketlerden Procter & Gamble’a 1.288.682 Amerikan Doları tazminat ödemesine karar vermiştir. Bu tutar, P&G’nin sahte kuponlar ve sorunla başa çıkmak için gereken ekstra insan gücü nedeniyle tüm kayıplarını karşılamıştır. Diğer büyük şirketler kendilerine daha fazla zarar verilmemesi ve adlarının geçmemesi için konunun bir an önce kapatılması yönünde bir yol izlemişlerdir. Bu olaydan aralarında Pepsi, Hershey, Procter & Gamble gibi 40 kadar büyük şirket etkilenmiştir (<http:3>). Filmin sonunda Jojo, infazını tamamladıktan sonra kuralları çiğneyebilecekleri başka bir ülke bulur: Karadağ. Karadağ’ın ABD’ye suçlu iadesinin olmaması da işlerini kolaylaştırmıştır. Böylece ekonomik kar elde etmek için üretimlerini ülke dışına taşıyarak farklı ülkeler üzerinden anomi durumu devam etmektedir.

Queenpins filminde hukuksal açıdan bulunan boşlukların anomiye neden olduğu, bu doğrultuda işlenen suçlar ve hukuka uygun olmayan davranışların toplum tarafından da normalleştirildiği görülmüştür. Farklı isimler, farklı uygulamalar bu suçları hayatın tam ortasına bırakmış ve ilgilenenler için “yeni fırsatlar” olarak günlük hayatta yerini bulmuştur.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Queenpins filmi; Amerikan rüyasına, neoliberal düzene, kapitalizme, hızlı para kazanma hırsına, sanal dünyanın getirdiği avantaj ve dezavantajlara, kontrolsüz bireysel silahlanmaya, her türlü mal ve hizmetin kayıt dışı internet satışına kadar birçok konuda hassas noktalara değinen bir yapıdır. Bundan dolayı bahsedilen bu maddeler ile anominin toplumda nasıl yer bulduğu ve normalleştiği eğlenceli ve eleştirel bir dil ile aktarılmıştır. Filme dair tüm bu bulgular incelendiğinde neoliberal ekonominin yarattığı belirsizlik, esneklik, geçici, akışkan, bireysel başarı hırsının neden olduğu olaylar Queenpins filminde açıkça görülmektedir.

Gerçek hayatta bahsi geçen sebeplerle 2012 yılında yakalanan 54 yaşındaki Marilyn Johnson, 40 yaşındaki Robin Ramirez ve 42 yaşındaki Amiko Fountain gözaltına alındıkları sırada bir basın toplantısı düzenleyen polis ekipleri, tebliğ edilen bir arama emrinin 40 milyon dolarlık kupon ve 2 milyon dolarlık varlığa el konulmasıyla sonuçlandığını söylemiştir. Kadınların sahip oldukları arasında 240.000 dolarlık araçlar, 22 silah ve 40 metrelik bir sürat teknesi ilk sıralananlar olmuştur. Phoenix Polis Departmanının soruşturmasını yöneten Çavuş David Lake, “Zenginlik ve para, uyuşturucu karteli tipi şeylerin eşdeğeriymi. Sahip oldukları para türü buydu” demiş ve durumu özetlemiştir (<http:2>). Kalpazanlıktan ve elebaşı olduğundan şüphelenilen Robin Ramirez, bir girişimin yasadışı kontrolü ve dolandırıcılık planlama ve uygulama ile ilgili atfedilen suçları kabul etmiştir (<http:3>). Özellikle büyük durgunluk sonrası (2007-2009) yaşanan ekonomik problemlerin merkezinde Amerikalıların kupon biriktirmeye hız vermiş ve toplumsal olarak yaşanan değişimler kendini göstermeye başlamıştır. Yaşananların ekonomik çıktıları bunlar olsa da yaşanan bu olaylar hukuki, toplumsal, sosyal, kültürel, sosyo-ekonomik vb. birçok alanı etkilemiştir. Kişilerin bankadan kredi çekememesi, iş bulamaması, yardımlaşma duygularının körelmesi, aile bağlarının zayıflaması gibi. Bu yüzden filmin çözümlenmesi sırasında bunlar gibi birçok sosyolojik olguya rastlanmıştır. Filmin konu edindiği kupon toplama, kapitalizmin temsilcisi olan Amerika Birleşik Devletleri’nde büyük bir tüketim alışkanlığı haline gelmiştir. Kuponlar, indirimler, destekler, taksitlendirmeler gibi pazarlama uygulamaları ile tüketicilerin daha da fazla tüketmesi ve sistemin içinde kalmaya devam etmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Amerika’daki büyük şirketlerin kupon dağıtmaya olan bakış açısı kuponun satılmadığı, bunun yerine ilgilenenlerin kuponları bulmak, sıralamak, postalamak vb. için harcadıkları zamanla karşılığını ödediği yönündeydi o yüzden çok da dikkat çekmemiş bir özellikteydi (<http:4>). Filmde de bu sistemin bağımlısı olmuş iki kadının, sistemin kendilerince açığını bulmaları sonucunda, bundan faydalanarak kısa yoldan zenginleşme çabaları öne çıkmaktadır. Amerikan ekonomisine zarar veren bu kurgunun toplum tarafından hoş görülmesi, soygunda mağdur olan büyük şirketlerin şikâyetçi olmaması ve kadınların suçlarının karşılığında çok kısa süre hapis yatmaları, anomi ile bağlantılıdır. Film, suç işleyen karakterler arasında demografik ve ırksal farkları yansıtırken; onlara, toplum tarafından gösterilen reddedilme ve kabul görme hallerini seyirciye eleştirel bir bakışla ulaştırmaktadır. Time dergisindeki makalede belirttiği gibi, kupon toplama yalnızca TLC televizyon

kanalında yayınlanan “Extreme Couponing” (Aşırı Kupon Biriktirme) gibi “realite televizyon programlarının” ardından değil, asıl yaşanan büyük ekonomik durgunluğun (2007-2009) ardından ekonomik gerçeklik nedeniyle popüler hale gelmiş bir tüketim yöntemi olmuştur. Queenpins, sahte kupon piyasasının temelini oluşturan eşitsizliğe düşündürücü ve kara komik bir bakış açısıyla bakmıştır. Olayların sonunda, kupon satın alan ve bu kuponlarla alışveriş yapan hiç kimse yasal bir yaptırımla karşılaşmamıştır. Ancak tüm bu olayların sonunda kuponla indirimli alışverişin kaybedenleri kim olmuştur? Kuponlar elveda diyen kupon biriktiren düşük gelirli tüketiciler (http:5).

Günümüzde neoliberal özne her alanda hareketli ve öngörülü olmalıdır ve kendini tüm risklere sigorta etmelidir. Her kararı adeta bir yatırım yapıyormuş gibi vermelidir. Geleceğe dönük sermayelerini çeşitlendirmeli ve eğitim, sağlık ve yaşlılık gibi başlıklarda hazırlıklı olmalıdır. En basit hizmetleri satın alırken bile geniş bir ticari sunum yelpazesi içinden kendisi için en uygun maliyetli ve en yüksek faydalı olanı seçmelidir. Yüksek ekonomik kaygılar içindeki birey sayısız sorumluluğu yüklenir. Örneğin; seyahat saati-tarihi, çeşitli hizmetler içinden en uygununu bulmak ve faturalarının ödenmesi gibi sorumluluklar. Tüm bunlar birikir ve bir tür sorumluluk hastalığına sebep olur bu da yıpranmalara ve çökmelere sebep olur. Ancak sonuçta kendisi için karlı olanı yapmaktan uzak duramaz çünkü sistem bu şekilde kurulmuştur. Sistemde ‘belirsiz yaşamak’ doğal bir durum gibi gözüke de gerçek hayatta bambaşka bir hal alır (Dardot ve Naval, 2009: 384-400-401). Güven ve adalet algısı; iş görenlerin kuralızsızlık, umutsuzluk, değer görmezlik, belirsiz bir gelecek ve benzeri duygular aracılığıyla anomiyeye sevk edebilir (Arslan ve Yavuz, 2019).

Sonuç olarak; Queenpins filminin son sahnesinde Connie’nin de dediği “Bitiş çizgisine ulaştığın sürece oraya nasıl vardığın önemi yoktur.” Tıpkı liberalizmi canlandırmak adına neoliberalizmin bireyi öznenen çıkartarak bir şirket haline getirmesindeki başarının nasıl elde edildiğiyle ilgilenmemesi gibi. En basit tabirle, amaca giden her yol mubahtır. Neoliberalizm için önemli olan bitiş çizgisine ulaşmak isteyen bireylerin küresel sermayeyi canlı tutmasıdır.

EXTENDED SUMMARY

This study aims to analyse a movie “Queenpins” and by using this movie to reveal how a group of people’s effort to change status turns into a social problem in a free market economy and how it is normalised by the others which can be explained through the concept of anomie. “Queenpins” means a woman who is essential to the success of a group, organization or operation. The movie was selected by purposive sampling method. It is inspired by a real life story and has become a popular event that attracts social attention makes it possible to analyze the movie within the framework of the concept of anomie. The movie was analyzed by descriptive analysis method. Thus, both the neoliberalism consumer relationship and the individual greed for gain and anomie relationship are revealed through the analysis of the movie. The aim is to analyze the film within the framework of Merton's concept of anomie. According to Merton (1973); crime is when societies or groups try "de facto ways" to achieve some goals, and as a natural result, the members of the society become anomie. Durkheim, defined anomie as a state of unlimited desire. Durkheim does not evaluate anomie as completely negative and states that anomie is necessary for development and considers a certain degree of it as normal and believes that it can make society healthier. According to Durkheim, a situation without anomie is impossible. Anomie exists in every society differently and to a certain degree; a society without it is a sick society (Durkheim, 2017). The main difference between Merton and Durkheim's view of the concept of anomie is that anomie does not only occur in times of rulelessness and normlessness, but can also occur when the social system operates stably (Merton, 1938). The fact that the comprehensive services of the state were replaced by neo-liberal practices and individual liberation prescriptions caused especially those who were left behind in the individual sense to fall behind. It is emphasized that the way to social progress is through individual progress, highlighting people who have risen from the bottom to the top has increased the desire and effort of individuals to achieve this goal. People who cannot provide the individual competencies required by neo-liberalism may engage in different behaviors to achieve the goals highlighted by society, which will bring us to the anomic approach put forward by Merton.

The plot of the film contains details describing today's economic phenomenon based on neoliberalism. For example, the emergence of a state of anomie by taking advantage of the gaps in the system regarding the use and exchange of coupons, which are consumption patterns experienced in America, was decisive in choosing the film as data suitable for the research motivation. The analysis was made on social and economic life in America, family life, business life, women's place in the system, health system, economy and the impact of socio-cultural elements on life. The movie has been seen as a tool for understanding social structure and social roles. Relations in society, alienation, social control, social movements, economic dynamics, consumer culture and anomie have come to the fore as basic concepts. It also draws attention to the anomie situations that can occur all over the world. The subject of this study is divided into five sub-themes.

- Main target: To Be Successful or Not to Be Successful
- Main path: Is Everything Permissible?

- The Unbearable Lightness of Winning.
- Dissolving Family Ties.
- Letting No Rules Become the Rule

With these article, how anomie finds a place and normalizes in society is conveyed in an entertaining and critical language. The ambition to make quick money, the advantages and disadvantages of the virtual world, uncontrolled individual armament and unregistered internet sales in the film were examined. The uncertainty, flexibility, temporary, fluid events caused by the ambition for individual success created by the neoliberal economy are clearly seen in the movie. Especially at the center of the economic problems experienced after the great recession (2007-2009), Americans accelerated their accumulation of coupons and social changes began to show themselves. It has affected many areas. Such as people not being able to get a loan from the bank, not being able to find a job, their sense of cooperation atrophying and family ties weakening. Collecting coupons, has become a major consumption habit in the USA, which is the representative of capitalism. Marketing practices such as coupons, discounts, supports and installments are aimed at ensuring that consumers consume more and remain in the system. In the movie, two women who are addicted to it, find the loopholes in the system and try to get rich quickly by taking advantage of it. The fact that this fiction, which harms the American economy, is tolerated by the society, the big companies that are victims of the robbery do not file a complaint, and the fact that women are imprisoned for a very short time for their crimes are related to anomie. As stated in the article in Time magazine, coupon collecting is a consumption trend that has become popular due to economic reality not only after “reality television shows”, but also after the great economic recession (2007-2009). Queenpins takes a darkly funny look at the inequality that underpins the fake coupon market. At the end of the events, no one who purchased coupons and made purchases with these coupons faced any legal sanctions. However, coupon collectors said goodbye to coupons.

Today, the neoliberal subject must be active and foresighted in every field and insure itself against all risks. They should diversify their capital for the future and be prepared in areas such as education, health and old age. Even when purchasing the simplest services, one must choose the most cost-effective and most beneficial one from a wide range of commercial offerings. The individual with high economic concerns takes on numerous responsibilities. For example; responsibilities such as travel time and date, finding the most suitable one among various services and payment of invoices.

KAYNAKÇA

- Arslan, Ö.E., & Yavuz, E. (2019). Örgütsel adalet, örgütsel anomi ve örgütsel güven arasındaki ilişki: Otel işletmelerinde bir araştırma. *Turkish Studies*, 14(2), 113-134.
- Akers, R.S. (2009). *Criminological theories introduction, evaluation and application*. Oxford University Press, New York.
- Arrighi, G. (2000). *Uzun yirminci yüzyıl* (Çev. R. Boztemur). İmge Kitabevi yayınları, Ankara.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi* (3. Baskı). Siyasal Yayıncılık, Ankara.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. New York: John Wiley and Sons.
- Coser, L.A. (2010). *Sosyolojik düşüncenin ustaları*. (Çev. H. Hülür vd.). De-Ki, Ankara.
- Coleman, M. (2014). *Anomie: Concept, theory, research promise*. Senior Honors Thesis, Oberlin College Sociology Department, Oberlin, OH.
- Dardot, P., & Laval C., (2009). *Dünyanın yeni aklı* (Çev. I. Ergüden). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Digravio, W. (2021). Filmschoolrejects.com, Queenpins true story. <https://filmschoolrejects.com/queenpins-true-story/>,10.10.2023.
- Durkheim, E. (1972). Anomy. In A. W. Finifter (Ed.), *Alienation and the social system*. New York: John Wiley Sons.
- Durkheim, E. (2004). *Sosyolojik yöntemin kuralları*. (Çev. Ç. C. Saraçoğlu). Bordo Siyah Yayınevi, İstanbul.
- Durkheim, E. (2017). *İntihar* (Çev. Ö. Ozankaya), Cem Yayınevi, İstanbul.
- Erkilet, A. (2013). *Toplumsal yapı ve değişme kuramları*. Hece Yayınları, Ankara.
- Güçlü, İ., & Akbaş, H. (2016). *Suç sosyolojisi: Kavram-teori-uygulama*. Seçkin Yayıncılık.
- Harvey, D. (2005). *Neoliberalism: A brief history*. Oxford: Oxford University Press.
- Horney, K. (1950). *Neurosis and human growth*. W. W. Norton and Company, New York.

- Karğın, V. (2016). Anomi ve gerilim teorileri. *Kriminoloji: Suç teorileri ve uygulamalar*, (Ed. E. Muş). Karınca Yayınevi, Ankara.
- Kasapoğlu, A., Ayalp, B., Ö. Gözcü, C., Keser, İ., Kul M., Tekbaş, E., & Yurtseven, Y. (2005). *Başlarken, değişen toplumsal yapıda karakter*, Ütopya Yayınları, Ankara.
- Kasım, S. (2021). Sosyolojik açıdan bir film okuma denemesi: The apple filmi, *Near East University International Journal of Art Culture and Communication*, 3(1).
- Kızılcelik, S. (1992). *Açıklamalı sosyoloji terimleri sözlüğü*. Konya.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (Çev. O. Akınhay, D. Kömürcü). Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Messner, S.F. Rosenfeld R. (1994). *Crime and the American dream*. Belmont, Calif.: Wadsworth.
- Merton R.K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review*, 3(5), 672-682.
- Merton R.K. (1968). *Social theory and social structure* (3rd ed.). Free Press, New York
- Merton, R.K. (1973). *The oretical and empirical investigations*. University of Chicago Press, Chicago.
- Moyer, I.L. (2001). *Criminological theories*. Sage Publications, London.
- Peck, J., Theodore, N., & Brenner, N. (2009). Postneoliberalism and its malcontents. *Antipode*, 41, 94–116.
- Raito, P., & Lahelma, E. (2015). Coping with unemployment among journalists and managers. *Work, Employment and Society*, 29(5), 720–737.
- Read, J. (2012). *Homo economicus'un bir soykütüğü: neoliberalizm ve öznenliğin üretimi*, (Çev. Ş. Öztürk). Cogito, S. 70–71, s. 82-95.
- Ritzer, G., & Stepnisky, J. (2013). *Çağdaş sosyoloji kuramları ve klasik kökenleri* (Çev. I.E. Howison). De-Ki Yayınları.
- Tuttle, B. (2023). Business Time, “The 40 million counterfeit coupon caper” <https://business.time.com/2012/07/19/the-40-million-counterfeit-coupon-caper/>, 10.10.2023.
- Sennett, R. (2008). *Yeni kapitalizm kültürü*, (Çev. B. Onocak), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sennett, R. (1998). *Karakter aşınması*, (Çev. B. Yıldırım), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Stern, C. (2021). Daily mail, “Arizona women busted 25 million counterfeit coupons inspired new movie” <https://www.dailymail.co.uk/femail/article-9789433/Arizona-women-busted-25-MILLION-counterfeit-coupons-inspired-new-movie-Kristen-Bell.html>, 10.10.2023
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Zizek, S. (2014). *Event*, Penguin, London.